

З точки зору вирішення фіскальних завдань непрямі податки завжди ефективніші, ніж прямі. Так, практика доводить, що база прямих податків більш вразлива до змін в економіці. За деяких умов непрямі податки, на відміну від прямих, вигідніше впливають на накопичення, оскільки вони менше позначаються на прибутку підприємців як одному з джерел нагромадження. За допомогою непрямого оподаткування простіше також вирішувати питання збільшення доходів бюджетів.

Слід зазначити, що в більшості країн ПДВ як внутрішній податок стягується за кількома ставками – від 3 до 20 відсотків.

Характерною рисою гармонізації податкових систем є також значне скорочення підакцизних товарів і використання акцизів в оподаткуванні взагалі. Інтеграційні процеси в умовах Євросоюзу потребують узгодженої митної політики. Тому нині відбувається звільнення від митного оподаткування зовнішньої торгівлі, забезпечується вільний рух товарів і послуг, капіталів і робочої сили.

Отже, доведена об'єктивна необхідність і ефективність інтеграційних процесів у системі оподаткування, оскільки вони здатні забезпечити економічне зростання й добробут громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобалізація як феномен сучасності / П. Герасименко // Українська правда. – 2009, лютий.
2. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри / С.І. Юрій, С. В. Васильєва та ін. ; за ред. С.І. Юрія, С. В. Васильєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
3. Крисоватий А. І. Глобалізація податкової політики в контексті економічної інтеграції України в Європейський Союз // Вісник Тернопільської академії народного господарства. Спец. випуск «Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: глобалізація і нова економіка – наслідки для Європи і України». – Ялта–Форос, 2002. – С. 80–84.
4. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи : [моногр.] / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій та ін. ; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання-Україна, 2008. – 675 с.
5. Tanzi V. Globalization, Tax Competition and the Future of Tax System // Steuersystem der Zukunft / Ed. by Gerold Krause-Junk / V. Tanzi. – Berlin: Dunker & Humblot. – 2006. – P. 11–27.

УДК 658.001.76

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕДОВИХ ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

**В.В. Литвинова,
В.М. Волинець,
Б.О. Грабовський**

Постановка проблеми. Питання створення ефективних механізмів інноваційного розвитку пов'язане з необхідністю прискорення темпів реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки України, основні принципи якої обґрунтовані в «Стра-

тегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки» [1]. У цьому документі визначено завдання прискореного виведення економіки на траєкторію сталого зростання шляхом посилення дієздатності держави й

утвердження соціально орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [2] продовжує визначений курс на активізацію інноваційних процесів в економіці, повноцінне використання потенціалу науки в ході технологічної модернізації економіки. Реалізація в Україні стратегії інноваційного розвитку, підґрунтям якої є нові знання й ефективне їхнє використання, має стати одним із пріоритетних напрямів розвитку держави як на національному, так і на регіональному рівнях.

Проте темпи інноваційних змін, наявна технологічна структура національної економіки, невідповідність значної частини вітчизняних товарів сучасному технологічному рівню свідчать про недостатню увагу з боку як держави, так і регіонів до механізмів створення і впровадження інновацій. Нехтування технологічною модернізацією посилило процеси деіндустріалізації, а це гальмує відтворення виробничого потенціалу країни.

Проблеми інноваційного розвитку економіки України в цілому, а також окремих її виробничих галузей на національному і регіональному рівнях, досліджувалися в роботах [3–7].

Виділення не вирішених раніше питань. Унаслідок уповільнення темпів розвитку інноваційної діяльності українська виробнича сфера починає все сильніше залежати від інноваційних запозичень із-за кордону. Тому, з метою ефективного менеджменту процесом створення та впровадження передових виробничих технологій, запроваджено **вдосконалення** державного моніторингу зі статистики науки й інновацій для **отримання** повної, всебічної й об'єктивної статистичної інформації [8].

Мета дослідження. На основі останніх даних Державної служби статистики України [9] стосовно процесів розробки і впровадження передових виробничих технологій: проек-

тування і розробка необхідної технічної документації і робочих креслень, виготовлення обладнання для нового виробництва, випробування нової технології і впровадження її в промислову експлуатацію *проаналізувати тенденції щодо створення і використання передових виробничих технологій в Україні*, а також визначити причини, які зумовили обмеження застосування на підприємствах промисловості передових світових і вітчизняних технічних досягнень за два роки стабілізації (2010–2011 рр.).

Викладення основного матеріалу. Ефект від застосування нововведень на промислових підприємствах визначається збільшенням прибутку, отриманого завдяки економії від зниження собівартості чи збільшення виручки від зростання обсягу реалізації або ціни інноваційної продукції завдяки її новим якостям. Кінцевим результатом інноваційної діяльності будь-якого підприємства (організації) є виробництво конкурентоспроможної продукції, зміцнення позицій на ринку і поліпшення свого фінансового становища.

Вибір інновації у вигляді нового продукту, технології, методів чи механізмів організації й управління, які є результатом інноваційного процесу, має передбачити не тільки одержання нововведення з мінімальними затратами, а й саме такого, що відповідає певним вимогам як з боку підприємства, ініціюючого його впровадження, так і з боку споживачів цієї інновації.

Розвиток науково-технічного потенціалу промислового сектору України характеризується значним відставанням через низький рівень інноваційної активності промислових підприємств щодо створення передових виробничих технологій (ПВТ).

Це свідчить про низький рівень задоволення виробничих потреб промислових підприємств у технологіях і технологічних процесах, створених на основі найновіших вітчизняних науково-технічних досягнень, зокрема у сфері мікроелектроніки, комп'ютерної техніки

тощо. Невисока активність щодо створення ПВТ зумовлює використання підприємствами промисловості під час проектування, виробництва або обробки продукції доступних технологій, що, як правило, мають високу моральну зношеність.

Кількість підприємств, організацій, які створювали і/чи використовували виробничі технології в Україні збільшилась у 2011 р. порівняно з 2010 р. на 23,3%, і становила 1995 одиниць (у 2010 – 1618). Збільшення відбулося в основному за рахунок підприємств, які використовували передові виробничі технології на 23,1% і становило 1959 одиниць (у 2010 р. – 1590).

Нові виробничі технології класифікуються за такими типами: проектування й інжиніринг виробничих процесів; виробництво; обробка матеріалів і складання готової продукції; навантаження і транспортування матеріалів, частин готової продукції і самої продукції; контроль за якістю продукції; управління, у тому числі інтегроване; інформаційні технології і зв'язок. Такий поділ дає змогу оцінювати рівень технічного розвитку виробництва за окремими галузями і підприємствами.

Передові технології різняться за рівнем новизни: нові в країні, нові за кордоном і принципово нові, які не мають аналогів у світі. Кожна передова технологія характеризується числом патентів на винахід або зразками готової продукції і патентною чистотою, тобто перевіркою на наявність у тій країні, де збираються її впроваджувати, а також числом необхідних патентів або ліцензій на впровадження цієї технології.

Найбільш активними щодо:

- створення і/чи використання ПВТ у розрізі видів економічної діяльності були підприємства, %: переробної промисловості – 56,0; операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу і надання послуг підприємцям – 18,1; у тому числі організації, що займалися дослідженнями і розробками – 9,7;

- використання ПВТ у розрізі видів економічної діяльності були підприємства, %: переробної промисловості – 56,9; основні з яких підприємства машинобудування – 17,9; з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 11,3; операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу і надання послуг підприємцям – 17,4; у тому числі з досліджень і розробок – 8,9.

Загальна кількість створених ПВТ у 2011 р. становила 447 одиниць (на 11,7% більше, ніж у 2010 р.); у тому числі 85% припадає на технології нові для України і 15% – на принципово нові технології. Із загальної кількості 81 технологія (18,1%) створена за державним контрактом, дві третини яких – в організаціях, що займалися дослідженнями і розробками.

За видами технологій найвагомійші частки – в проектуванні й інжинірингу; виробництві, обробці і складанні; нанотехнологіях (табл. 1).

Кількість використаних технологій у 2011 р. збільшилась порівняно з 2010 р. на 23,1%. Найбільшу кількість технологій використали такі підприємства/організації: машинобудування; з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів; металургійного виробництва і виробництва готових металевих виробів; операцій з нерухомим майном; оренди; інжинірингу і надання послуг підприємцям; у тому числі дослідження й розробки; вищої освіти (табл. 2)

За видами були використані такі технології, %: з виробництва, обробки і складання – 34 (від загальної кількості використаних в Україні); зв'язку й управління – 31, з яких технології «Локальна комп'ютерна мережа підприємства» – 16.

За терміном упровадження кількість використаних передових виробничих технологій у 2011 р. становила, одиниць: до одного року – 2073; один-три роки – 2933; чотири-п'ять – 2544; шість-дев'ять – 2215; десять і більше років – 1736.

Найстаріші (віком більше 10 років) технології використовувалися на підприємствах:

**Передові високі технології, створені і використані
у виробництві у 2011 р.**

Найменування виробництва	Кількість технологій, %
Проектування й інжиніринг	28,5
Обробка і складання	25,7
Нанотехнології	14,5
Апаратура автоматизованого спостереження і/чи контролю	8,9
Зв'язок і управління	8,9
Інтегроване управління і контроль	5,6
Виробнича інформаційна система	3,1
Автоматизоване транспортування матеріалів і деталей	1,8
Інші	3,4

хімічного виробництва; з надання комунальних і індивідуальних послуг; діяльності у сфері культури та спорту; в організаціях, які виконують дослідження й розробки; у металургійному виробництві і виробництві готових металевих виробів. Достатньо нові технології застосовувалися на підприємствах торгівлі, з ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку.

Нестача якісних вітчизняних науково-

технічних ресурсів частково компенсується придбанням іноземних технологій для подальшого впровадження у промисловій діяльності.

З метою здійснення нововведень у 2011 р. 195 підприємств придбали нові технології (в Україні й за її межами), з них за кордоном придбали технології 74 підприємства.

Аналіз тенденцій придбання іноземних технологій підприємствами за видами промислової діяльності показав, що найактивнішими

Таблиця 2

Використані передові виробничі технології в Україні у 2010–2011 рр.

Найменування виду економічної діяльності	Кількість технологій, % до загальної кількості використаних
Виробництво транспортних засобів і устаткування	12,8
Виробництво машин і устаткування	10,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	9,4
Виробництво електричного, електронного й оптичного устаткування	9,0
Освіта	7,6
Металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів	7,1
Діяльність транспорту і зв'язку	4,9
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	15,2
у т.ч. дослідження й розробки	8,2
Інші	24,1

щодо придбання були підприємства промисловості, з яких підприємства машинобудування, ремонту і монтажу машин і устаткування становили 26,7% загальної кількості промислових підприємств України, що придбавали технології; з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 20,5%; хімічної і нафтохімічної промисловості – 13,8%; з виробництва і розподілення електроенергії, газу й води – 8,7%. Активність у набутті іноземних технологій пояснюється наявністю в структурі цих видів економічної діяльності ви-

сокотехнологічних виробництв. Разом із тим це свідчить про недостатню забезпеченість цих промислових виробництв вітчизняними технологіями.

Із загальної кількості технологій найбільшу кількість придбано з устаткуванням (474), з них – 145 за межами України; інші п'ять форм придбання становлять менше 50% (табл. 3).

У 2011 р. підприємствами промисловості достатньо активно придбавалися нові технології в Україні й за її межами (рис. 1).

Аналіз тенденцій придбання технологій

Таблиця 3

Придбані технології в Україні й за її межами у 2011 р.

Форма придбання	Кількість технологій, %
Придбання устаткування	54,4
Результати досліджень і розробок	17,7
Цілеспрямований прийом на роботу кваліфікованих фахівців	14,2
Права на патенти, ліцензії на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей	8,0
Ноу-хау, угоди на придбання технологій	4,2
Інші	1,5

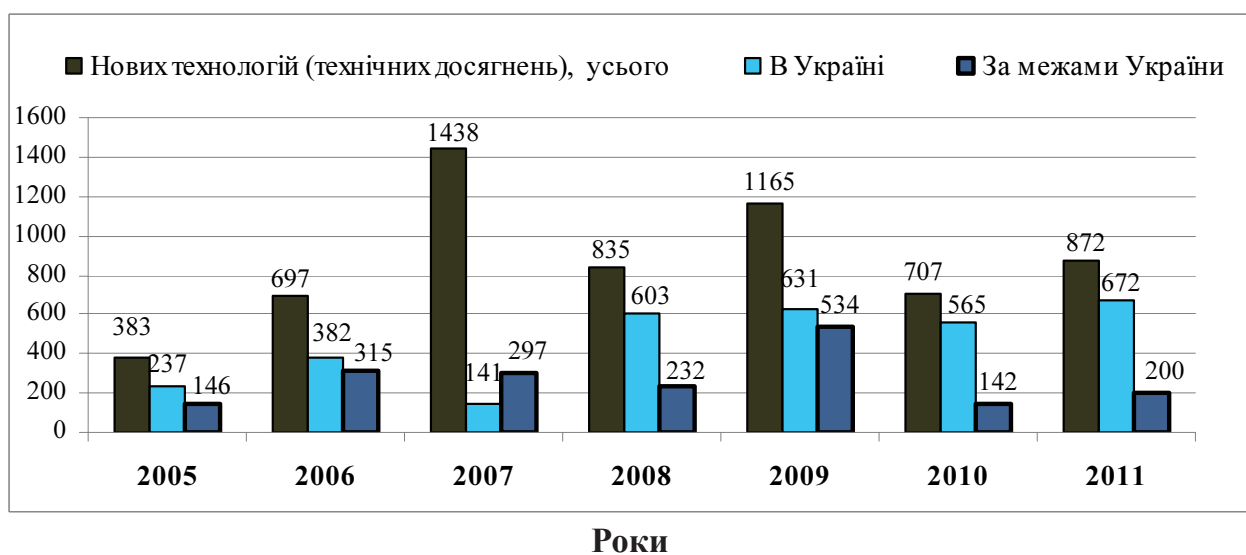

Рис. 1. Динаміка придбаних технологій промисловими підприємствами у 2005–2011 рр.

промисловими підприємствами за видами промислової діяльності показав, що найбільш активно воно здійснювалося в Україні у 2011 р. підприємствами машинобудування, хімічної і нафтохімічної промисловості, з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, металургійного виробництва і виробництва готових металевих виробів (табл. 4).

У 2011 р. підприємствами промисловості України придбавалися також іноземні технології (табл. 5).

До підприємств машинобудування, хімічної

і нафтохімічної промисловості, які зайняли перші два місця як у придбанні вітчизняних, так і іноземних технологій, додалися підприємства металургійного виробництва, які зайняли третє місце із закупівлі закордонних технологій.

У 2011 р. нові технології (технічні досягнення) передавали дев'ять підприємств в Україні та два – за межі України.

Кількість переданих нових технологій в Україні у 2011 р. була в 1,3 раза більше, ніж у 2010 р. За межі України передано лише три

Таблиця 4

Технології, придбані промисловими підприємствами в Україні у 2011 р.

Найменування видів економічної діяльності	Кількість технологій, %
Машинобудування, ремонт і монтаж машин і устаткування	41,0
Легка промисловість	18,0
Хімічна і нафтохімічна промисловість	12,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	8,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	7,0
Металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів	5,0
Виробництво і розподілення електроенергії, газу і води	5,0
Інші	4,0

Таблиця 5

Технології, придбані промисловими підприємствами за межами України

Найменування видів економічної діяльності	Кількість технологій, %
Машинобудування, ремонт і монтаж маши і устаткування	39,5
Легка промисловість	5,0
Хімічна і нафтохімічна промисловість	16,5
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	1,5
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	13,0
Металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів	9,0
Виробництво і розподілення електроенергії, газу й води	2,5
Інші	13,0

технології з устаткуванням (рис. 2).

Із переданих у 2011 р. нових технологій в Україні найбільша частка припадає на підприємства хімічної і нафтохімічної промисловості

(рис. 3).

Висновки і рекомендації

Аналіз процесу створення і використання

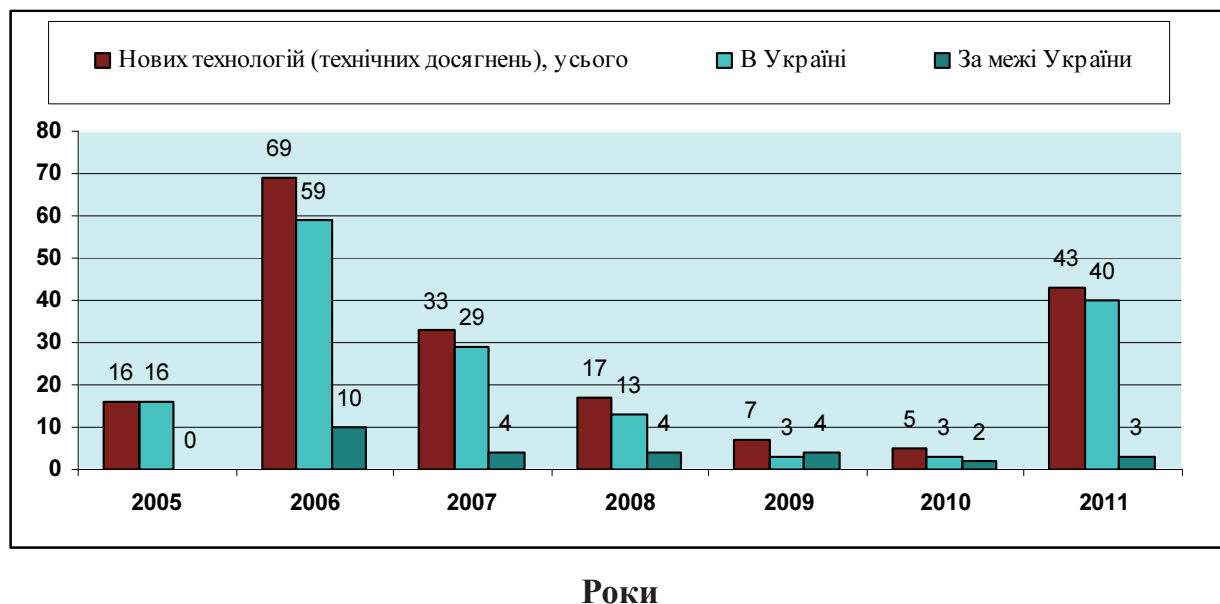

Рис. 2. Динаміка переданих технологій у 2005–2011 рр..

Рис. 3. Розподіл переданих технологій промисловими підприємствами в Україні, %

передових виробничих технологій в Україні свідчить про те, що науково-технологічний потенціал промислового сектору України використовується недостатньо, а обмежене застосування на підприємствах промисловості передових світових і вітчизняних технічних досягнень призводить до звуження можливостей щодо оновлення основних засобів через несумісність новітнього обладнання із застарілими технічними рішеннями, якими переважно користуються вітчизняні промислові підприємства, а отже – до послаблення конкурентних позицій української продукції на зовнішніх ринках.

Унаслідок вичерпання науково-технологічного потенціалу, закладеного ще за часів СРСР, і гальмування розвитку нових високотехнологічних виробництв через нестачу технологій і технологічних процесів, заснованих на мікроелектроніці або керованих за допомогою комп'ютера, відбувається скорочення попиту на існуючу високотехнологічну продукцію. Тому задоволення потреб внутрішнього ринку в таких товарах здійснюється в основному за рахунок імпорту.

Використання промисловими підприємствами застарілих способів виробництва, відсутність новітньої продукції, що має попит на світовому і внутрішньому ринках, а також інтелектуального капіталу низького рівня призводять до технологічного відставання промислового комплексу України від розвинутих країн, що обмежує можливості співпраці в науково-технологічній і виробничій сферах і в результаті до зниження інвестиційної привабливості підприємств.

Для поліпшення ситуації щодо створення і використання передових виробничих технологій необхідним є підвищення рівня фінансування інноваційної діяльності в промисловості, що потребує збільшення фінансових видатків з усіх джерел, забезпечення надійного й ефективного захисту прав на інтелектуальні продукти, створені промисловим сектором України.

Крім того, необхідно приділити більше уваги придбанню новітніх іноземних технологій високої якості, що сприятиме підвищенню технологічного рівня української промислової продукції і використанню іноземних інтелектуальних ресурсів для створення власної науково-технологічної бази в промисловості.

Разом із тим конче необхідним є налагодження співпраці між секторами економіки, в яких виконуються НДДКР. Це дасть змогу промисловим підприємствам використовувати у виробництві науково-технологічні досягнення як державного, так і приватного неприбуткового секторів, а також сектору вищої освіти, що у свою чергу позитивно позначиться на якості створених спільними зусиллями інтелектуальних продуктів за рахунок переорієнтації системи створення науково-технологічних продуктів і інновацій на ринковий попит як внутрішній, так і зовнішній.

Отже, можна констатувати: в Україні немає іншого шляху розвитку, ніж перехід до активної інноваційної політики і модернізації промислового комплексу. При цьому важливим фактором, який впливає на ефективність інновацій, стає інноваційна інфраструктура – своєрідне інституційне поле, в якому зароджуються, матеріалізуються і через комерційне використання набувають ознак інноваційного продукту науково-технологічні ідеї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки від 28.04.2004 №493/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/493/2004>
2. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS14838.html.
3. Азаров Н.Я., Ярошенко Ф.А., Бушуев С.Д. Инновационные механизмы управления программой развития / Н.Я. Азаров, Ф.А. Ярошенко, С.Д. Бушуев. – «Саммит-Книга», 2011. – 528 с.
4. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В.С. Воротіна, Я.А. Жаліла.

– К. : НІСД, 2010. – 288 с.

5. Федулова Л. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87–100.

6. Куценко Т.Н. Теоретические основы формирования стратегии инновационного развития в контексте интенсификации инновационных процессов / Куценко Т.Н. – Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 4. – С. 308–323.

7. Яненко І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика: монографія / І.Г. Яненко; НАН України ; Ін-т економ.

та прогноз. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – С.177.

8. Про затвердження форми одноразового державного статистичного спостереження N 1-технологія та Рекомендацій про порядок її складання /Наказ №332 від 16.08.2010. Державний комітет статистики України (Держкомстат). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-formi-odnorazovogo-derzhavnogo-statistich-doc30847.html>

9. Статистичний щорічник України за 2011 рік. За ред. Осауленка О.Г. / Державна служба статистики України. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 560 с.

УДК 347.77

ЗАКОНОДАВЧІ ПЕРЕДУМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

М.М. Гришкова

У разі визначення місця певної держави у світовій спільноті на перший план виступає її здатність використовувати сучасні технології для інтенсивного економічного зростання. Одним із перспективних напрямів створення нового конкурентного ринкового середовища є розвиток малого бізнесу. Разом із прискореним формуванням споживчого ринку малий бізнес сприяє активізації інноваційної діяльності.

Дослідження показують, що основна увага інноваційної політики в технологічно розвинутих країнах концентрується саме на малих і середніх підприємствах (МСП), малих інноваційних підприємствах, що створюються на базі вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Актуальність. Незважаючи на досить пильну увагу науковців до тематики інноваційної діяльності, зокрема, Г.О. Андрощука, Ю.Є. Атаманової, В.О. Жарова, Ю.М. Капиці, Н.М. Мироненко, О.П. Орлюк,

О.В. Пічкура, П.М. Цибульова, відповідні правовідносини реалізуються в межах визначеного правового поля, що має корелюватися з розвитком суспільних, економічних, політичних відносин, а також орієнтуватися на позитивний міжнародний досвід. Отже, питання законодавчих передумов активізації інноваційної діяльності ВНЗ становить теоретичний і практичний інтерес.

Щодо України, то аналіз інноваційної діяльності підприємств свідчить про те, що на відміну від іноземних компаній, які надають великого значення вкладанню коштів в інноваційну діяльність, інноваційна активність вітчизняних підприємств залишається вкрай незадовільною. У 2010 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалося 13,8% загальної кількості підприємств (у США, Німеччині й Франції цей показник у середньому дорівнює 70–80%, в Японії – 95%); обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 3,8% загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2009 р. – 4,8%); кількість упроваджених технологічних нововведень зменшилась за роки незалежності приблизно вдвічі, причому лише близько 2% з них відповідали світовому рівню. Ця ситуація